

Recenzje – Polemiki

KATARZYNA SMĘDZIK-AMBROŻY

Roman Sass:
**POTENCJAŁ PRODUKCYJNY INDYWIDUALNYCH
GOSPODARSTW ROLNYCH W PODREGIONIE BYDGOSKIM
A ICH EFEKTYWNOŚĆ PRZED I PO AKCESJI
DO UNII EUROPEJSKIEJ**

Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy,
Bydgoszcz 2019, 366 s.
ISBN: 978-83-65744-11-1.

Recenzowana książka dotyczy niezwykle istotnego i aktualnego problemu oddziaływania procesów inwestycyjnych w gospodarstwach rolnych na ich efektywność i potencjał produkcyjny, w oparciu o doświadczenia gospodarstw rolnych z podregionu bydgoskiego. Jest obszerna, składa się z wprowadzenia, siedmiu rozdziałów merytorycznych, podsumowania, bibliografii, spisu tabel i rysunków oraz aneksu.

Autor w swoich dociekaniach określił wpływ wielkości nakładów inwestycyjnych i kierunku inwestowania na potencjał produkcyjny i wyniki ekonomiczne gospodarstw rolnych aż w dwudziestoletnim zakresie czasowym badań (lata 1996-2015). Pozwoliło to także z sukcesem określić oddziaływanie akcesji Polski do UE na procesy inwestycyjne w gospodarstwach rolnych w Polsce. Jednocześnie umożliwiło sformułowanie rekomendacji na temat wpływu programów wsparcia gospodarstw rolnych oraz mechanizmów wspólnej polityki rolnej UE na pozycję konkurencyjną sektora rolnego w Polsce. Wywód bez wątpienia wzbogaca też podejście eksperckie autora do prowadzonych rozważań.

Struktura dociekań jest trafna i właściwa dla określenia wpływu uwarunkowań zasobowych, instytucjonalnych wynikających ze wspólnej polityki rolnej UE i rynkowych na procesy inwestycyjne gospodarstw rolnych. To właśnie te kwestie stanowią wkład

autora w rozwój ekonomii, uzupełniając występującą lukę w tym temacie. Problem wpływu uwarunkowań zasobowych i instytucjonalnych na pozycję konkurencyjną sektora rolnego, a także na jego potencjał produkcyjny i efektywność, choć nie jest zupełnie nowy, budzi wiele wątpliwości i zastrzeżeń zgłaszanych przez przedstawicieli bardzo różnych nurtów w ekonomii. Autor postawił sobie niełatwe, a równocześnie ambitne zadanie oceny wpływu czynników o charakterze ilościowym i jakościowym, tj. np. kapitał ludzki, korzystanie z usług doradczych, czy perspektywy rozwojowe gospodarstw na ich efektywność techniczną, finansową oraz produktywność zasobów.

Pracę rozpoczyna wprowadzenie. Autor przedstawił w nim motywy zajęcia się problematyką badawczą i cel główny badań, którym było „określenie wpływu wielkości nakładów inwestycyjnych, ich kompleksowości i kierunku działania na potencjał produkcyjny i wyniki ekonomiczne gospodarstw rolnych w podregionie bydgoskim”. Tak postawiony cel jest bardzo ważny, zrozumiały, a zarazem ambitny. Cel główny uzupełniają zadania badawcze, które są z nim kompatybilne i uzupełniają rozważania oraz dokładniej charakteryzują problem badawczy. Do rozwiązania problemu badawczego przyczyniło się również trafne sformułowanie pięciu hipotez badawczych:

1. akcesja do Unii Europejskiej i korzystanie z funduszy w ramach mechanizmów WPR skutkowałą poprawą efektywności technicznej gospodarstw;
2. obszar użytkowanej ziemi stanowił podstawową determinantę efektywności i konkurencyjności gospodarstw rolnych;
3. determinanty cenowe i regulacyjne WPR różnicowały sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych w większym stopniu niż wyniki produkcyjne;
4. dochody badanych gospodarstw zależały głównie od czynników zasobowych, a nie efektywnościowych;
5. na efektywność techniczną i finansową badanych gospodarstw większy wpływ miały czynniki jakościowe niż ilościowe.

Należy stwierdzić, że tak sformułowane hipotezy badawcze są logicznie powiązane z celem głównym. W tej części książki autora przedstawił również źródła informacji pierwotnych i wtórnych oraz wymienił wykorzystane metody badawcze. Wprowadzenie należy zaliczyć do mocnych stron rozprawy. Czytelnik jest zapoznany z zagadnieniem, a zamiary autora zostały klarownie przedstawione. Postawiony cel, zadania i hipotezy badawcze są prawidłowe, poprawne merytorycznie oraz kwantyfikowalne.

Pierwszy rozdział nosi tytuł: „Wspieranie modernizacji gospodarstw rolnych przed i po akcesji do Unii Europejskiej”. Dotyczy on interwencjonizmu w rolnictwie oraz programów unijnych które stymulowały procesy inwestycyjne w gospodarstwach rolnych. Drugi i trzeci rozdział autor poświęcił określeniu wpływu nakładów inwestycyjnych oraz obszaru badanych gospodarstw na ich potencjał produkcyjny. W rozdziale czwartym dokonano wszechstronnej charakterystyki efektywności technicznej i skali w analizowanych gospodarstwach. W rozdziale piątym i szóstym wyznaczono czynniki, określono kierunek ich wpływu oraz siłę oddziaływania na efektywność techniczną, finansową i skali gospodarstw z podregionu bydgoskiego. Zwieńczenie badań stanowi rozdział siódmy, w którym ekstrapolowano wyniki analiz przeprowadzonych w poprzednich rozdziałach. Pracę wieńczy podsumowanie. Dyskurs naukowy, jaki prowadzi autor w pracy, jest wielowątkowy. Na pochwałę zasługują również ciekawe syntezы pełniące rolę podsumowań rozważań zamieszczonych w poszczególnych rozdziałach.

Recenzowana książka stanowi wkład autora do nauki w zakresie zastosowanych i wykorzystanych metod badawczych do oceny wpływu czynników instytucjonalnych, zasobowych i jakościowych na potencjał produkcyjny i efektywność gospodarstw rolnych. Wybór tematu pracy jest trafny i uzasadniony merytorycznie. Problemy wpływu czynników instytucjonalnych (dopłaty o różnym charakterze dla sektora rolnego w ramach WPR), zasobowych i jakościowych (np. jakość zarządzania gospodarstwem i jego perspektywy rozwojowe) na efektywność rolnictwa jest istotny zarówno z punktu widzenia rozwijania teorii, jak również ze względu na walory aplikacyjne. Te drugie odwołują się do bieżących i przyszłych przemian, jakie zachodzą w polityce rolnej, zwłaszcza państw Unii Europejskiej, oraz dotyczą wyzwań związanych z rozwojem konkurencyjności rolnictwa europejskiego (w tym polskiego). Zgłębienie tego wątku jest ważne dla formułowania wniosków i rekomendacji w zakresie polityki rolnej.

Poza tym za zalety i osiągnięcia badawcze autora zaprezentowane w recenzowanej monografii uznaję następujące składniki:

1. udowodnienie zmniejszenia zróżnicowania nakładów inwestycyjnych pomiędzy gospodarstwami o największych i najmniejszych inwestycjach po akcesji Polski do UE względem lat poprzednich;
2. wskazanie, że czynnikiem o decydującym znaczeniu dla zmian obszarowych jest wielkość nakładów inwestycyjnych;
3. uzasadnienie, że dla wzrostu dochodu w rolnictwie (zwłaszcza w gospodarstwach dużych obszarowo) istotne znaczenie ma poprawa efektywności oraz czynnik ludzki, a nie tylko otoczenie instytucjonalne i wynikające z niego subwencjonowanie sektora rolnego;
4. wykazanie, że: wzrost wielkość nakładów inwestycyjnych przed i po akcesji, przyrost powierzchni użytkowanej ziemi przed akcesją, wzrost intensywności produkcji (koszty bezpośrednie na hektar), przyrost kapitału własnego po akcesji, wzrost zadłużenia aktywów poprawiają efektywność gospodarstw rolnych;
5. pokazanie, że zróżnicowanie efektywności skali w analizowanych gospodarstwach było większe niż efektywności technicznej;
6. udowodnienie, że dopłaty osłabiają efektywność gospodarstw rolnych;
7. udowodnienie, że wiodącą rolę w kształtowaniu wielkości dochodu gospodarstwa rolnego ma jego obszar;
8. wskazanie, że największe możliwości rozwoju w warunkach polskich mają gospodarstwa liczące ponad 80 ha;
9. udowodnienie, że finansowanie inwestycji z krajowych środków wsparcia oraz mechanizmów wspólnej polityki rolnej przyczyniło się do polaryzacji majątkowej i ekonomicznej gospodarstw;
10. pokazanie, że wzrost powierzchni gospodarstw był znacznie większy w okresie przedakcesyjnym niż po wstąpieniu Polski do UE;
11. udowodnienie, że relacje rynkowe miały zdecydowanie większy wpływ na efektywność w latach o dobrej koniunkturze dla rolnictwa;
12. pokazanie, że najwyższą efektywność w latach 1996-2015 osiągnęły gospodarstwa o największych inwestycjach i specjalizujące się w uprawach polowych.

Praca jest dobrze udokumentowana i oparta na bogatej literaturze obejmującej 452 artykuły i monografie uzupełnione 11 materiałami źródłowymi i statystycznymi oraz aktami prawnymi. Autor wykazał się umiejętnością posługiwania się licznymi publikacjami i zdolnością syntezy wiedzy oraz właściwego zaprezentowania dotychczasowych ustaleń o charakterze teoretycznym i empirycznym. Zaletą monografii jest też jej kompleksowość i wielowymiarowość ujęcia problemu. Autor dowiódł poprawności warsztatu naukowego w procesie formułowania założeń procesu badawczego, analizy, a następnie wnioskowania na podstawie przeprowadzonych dociekań. Monografia dr. hab. Romana Sassa pt. *Potencjał produkcyjny indywidualnych gospodarstw rolnych w podregionie bydgoskim a ich efektywność przed i po akcesji do Unii Europejskiej* jest wartościowym opracowaniem. Potwierdza zaawansowanie naukowe jej autora oraz stanowi wkład do nauk ekonomicznych. Odznacza się ona wysoką wartością merytoryczną, a uzyskane wyniki i treści poszczególnych rozdziałów stanowią logiczną całość.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 16.03.2020.

O ile nie jest to stwierdzone inaczej, wszystkie materiały na stronie są dostępne na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowe.
Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB.

